

**DOCTRINAE ARISTOTELICAE
DE IMPUTATIONE ACTIONUM**

EXPOSITIO.

QUAM

VENIA AMPL. FACULT. PHILOS. UPS.

P. P.

MAG. FREDRIC. GEORG. AFZELIUS
PHILOS. PRACTICAE DOCENS

ET

LEONHARDUS MAGNUS GROTH
VERMELANDUS.

IN AUDIT. GUSTAV. DIE XVII APRIL. MDCCCXLI.

H. A. M. S.

P. VII.

UPSALIAE,
EXCUDEBANT REGIAE ACADEMIAE TYPOGRAPHII.

CELEBERRIMO VIRO

AD GYMN. CAROLSTADIENSE PHILOSOPHIAE LECTORI

MAGISTRO

JOHANNI MAGNO MALMSTEEDT

Praeceptoris suo

ET ALUMNI

PROSPER SUNDAM BUCHANIOM

1750. 1751.

sacrum

v. d.

RESPONDENS.

PROSPER SUNDAM BUCHANIOM TRADIDIT

tur, si modo ipse hujus ignorantiae caussa esse videatur (ἐὰν αὐτος εἴη δοκή τῆς ἀγροίας). Sic in ebrium duplex poena est constituta (*τοῖς μεθύουσι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια*): principium enim in eo ipso est (*ἥδη ἀρχὴ ἐν αὐτῷ*), siquidem penes eum erat, ne ebrius fieret (*κύριος γάρ τοῦ μὴ μεθυσθῆναι*), et haec ipsa ebrietas est ignorantiae caussa (*τοῦτο δὲ αὐτον τῆς ἀγροίας*). Sic etiam eum, qui ignoraverit aliquid eorum, quae *legibus* sunt *sancita* (*τοὺς ἀγροοῦντάς τε τῶν ἐν τοῖς ρόμοις*), poena afficiunt, siquidem haec et noscere debet, neque

εἶναι καὶ τὸ φαῦλοις. Εἴτε δὲ μαρτυροῦσιν οἵ τ' ἔπαινοι καὶ οἱ φόγοι γινόμενοι. Εἴπι μὲν γὰρ τῇ ἀρετῇ ἔπαινος, ἐπὶ δὲ τῇ κακοῖ φόγος, ἔπαινος δὲ καὶ φόγος οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀκούσιοις, ὥστε δῆλον ὅτι ᾽σταύτως ἡ φύσις ἡμῖν καὶ τὰ σπουδαῖα ἐστι πράττειν καὶ τὰ φαῦλα. Praeterea autem, quoniam virtus laudatur vitiumque vituperatur: laudi autem et vituperationi in iis, quae sunt *invita*, locus non est: ex hoc sequitur, ut *virtus* aequa ac *vitium* in nostra potestate sit. Addit denique Aristoteles: *ἔλεγον δὲ καὶ τοιαύτη τινὰ παραβολὴν, βουλόμενοι δεικνύνται ὅτι οὐκ ἔκούσιον. διὸ τί γάρ, Φασίν, ὅταν νοσῶμεν η̄ αἰσχροὶ ὥμεν, οὐδεὶς φέγει τοὺς τοιόντους;* Ii igitur, qui virtutem et vitium in nostra potestate esse negent, similitudine a corpore ducta utentes, cur nemo hominem *aegrum* vel *turpem* vituperet, rogant. Ad hoc autem Aristoteles respondet: *τὸ δὲ οὐκ ἀληθές φέγομεν γάρ καὶ τοὺς τοιόντους, ὅταν αὐτοὺς οἷηθῶμεν αἰτίους εἶναι τοῦ νοσεῖν η̄ τοῦ κακῶς ἔχειν τὸ σώμα, ὡς δὲ καὶ ἔνταῦθα τὸ ἔκούσιον. οὖκεν οὖν ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν καὶ κακῶν εἶναι τὸ ἔκούσιον.* Est igitur istud falsum. Nam *aegrum* et *turpem* vituperat quisque, si modo ipse harum rerum caussa sit. Quocirca ut in hac re, ita etiam in virtute et *vitio* valet spontaneitas, et utrumque in potestate nostra est et quā tale spontaneum. Cfr. l. c. cap. 10, et ea, quae supra dicta sunt p. 5.

cognitu difficultia sunt (*ἀ δεὶ ἐπίστασθαι καὶ μὴ γαλεπά ἔστι*). Similiter quoque in reliquis, quaecumque suā quisque *negligentiā* ignorare videtur (*ὅσα δι’ ἀμέλειαν ἄγροεῖν δοκοῦσιν*), poena afficitur, siquidem haec non ignorare penes eum erat (*ἐπ’ αὐτοῖς ὅν τὸ μὴ ἄγροεῖν*): nam in potestate ejus erat, si modo voluisse, debitam adhibere diligentiam (*τοῦ γὰρ ἐπιμεληθῆται κύριοι*), et idcirco ipse suae ignorantiae caussa est.

At fortasse dixeris quempiam talem esse posse, ut necessariam diligentiam adhibere non possit (*τοιοῦτός ἔστιν ὥστε μὴ ἐπιμεληθῆται*). Sit quidem ita: verum, cur talis extiterit, caussam ipse sustinet (*τοῦ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι*), quippe qui negligenter et dissolute vivat (*ζῶντες ἀνειμένως*). Namque, cur injusti sint et libidinosi homines, in iis ipsis caussa est (*τοῦ ἀδίκους ἢ ἀκολάστους εἶται*): utpote quorum illi in maleficiis (*κακουργοῦντες*), hi autem in compotationibus aliisque nequitiis vitam consumant (*ἐν τοῖς πότοις καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες*). Quales enim sunt actiones singulares, quae in qualibet re collocantur, tales quoque eos ipsos, qui agunt, hae efficiunt (*αἱ περὶ ἕκαστα ἐνέργειας τοιούτους ποιοῦσιν*). Quod quidem ex eorum quoque ratione, qui se in quovis certamine vel muneris functione exercent, perspicuum est (*τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν μελετῶν πρὸς ἡντιναοῦν ἄγωνιαν ἢ πρᾶξιν*): hi enim summa assiduitate sese exercentes ipsum denique habitum consequuntur (*διατελοῦσι γὰρ ἐνεργοῦντες*). Ignorare igitur ex iisdem actionibus singularibus assidue iteratis universalem quandam habitum his ipsis consimilem gigni atque oriri (*τὸ ἄγροεῖν ὅτι ἐκ τοῦ ἐνεργεῖν περὶ ἕκαστα αἱ ἔξεις γίγονται*).

*ται), non nisi hominis mente prorsus invalidi est
(κομιδὴ ἀραισθήτου) **.

*) Ibid. p. 1113, B, 30 et sqq. — Hoc igitur loco duo genera actionum, quae per ignorantiam fiunt, a se invicem distinguuntur: alterum est earum actionum, quae per ignorantiam, cuius *agens ipse est auctor*, fiunt: alterum autem earum actionum, quae per ignorantiam, cuius *agens ipse auctor non est*, perpetrantur. Prior illa ignorantia imputatur et a juris consultis vocatur culpa: posterior autem, quae vocatur casus, omni vacat imputatione. — Hac autem de re plenius dicit Aristoteles ETH. NICOM. V: 10: p. 1135, B, 11 et sqq., ubi non solum de casu et culpa, sed etiam de dolo, ejusque speciebus, dolo nimirum directo et indirecto, subtilissime disputat. Dicit nempe haec pauca, sed gravissima. *Triplex* est genus juris laisionum in societate humana (*τριῶν οὐσῶν βλαβῶν τῶν ἐν ταῖς κοινωνίαις*). A) *Primum* genus est earum juris laisionum, quae per ignorantiam fiunt (*τὰ μετ' ὑγροῖς ἀμάρτησατα*): ut, si quis neque in quem (*οὐν*), neque quid (*οὐ*), neque quo instrumento (*οὐ*), neque cuius caussa (*οὐ ξένη*) existimataverit ipse (*ὑπέλαβεν*), agat. Nam aut se non percussurum (*οὐ βαλεῖν*), aut non hoc instrumento (*οὐ τούτῳ*), aut non hunc (*οὐ τούτῳ*), aut non hujus caussa (*οὐ τούτου ξένη*) agens ipse arbitratus est (*ψῆθη*): verum non id, cuius caussa se agere arbitrabatur, accidit, (*ἀλλὰ συνέβη οὐχ οὖτε ξένη ψῆθη*), sed longe aliud. Sic non ut vulneraret (*τρωτη*), sed ut pungeret (*κεντησῃ*), ferrum strinxit: vel erratur in objecto actionis (*οὐχ οὐν*), vel in modo (*οὐχ ως*), et similiter in reliquis circumstantiis. Harum autem juris laisionum, quae per ignorantiam fiunt, ea dicitur a) *infortunium* (*ἀτύχημα*), seu *casus* (Våda), quae *necopinato* acciderit (*ὅταν παραλόγως ή βλάβη γένηται*): ea autem nuncupatur b) *delictum* (*ἀμάρτημα*), seu *culpa* (Vållande), quae *non necopinato* quidem, sed tamen *non malitiose* fuerit illata (*ὅταν μὴ παραλόγως, ἀντὶ δὲ νακίας*). Nam delinquit (*ἀμαρτάνει*) agens, seu ejus culpa laesio sit tum demum, quum *caussae principium in eo ipso inest* (*ὅταν ή ἀρχὴ ἡν διατρέψει τὴν αἰτίαν*): *infortunatus* autem est (*ἀτυχεῖ*), seu *casu laesio fit tum, quum*

Praeterea autem a ratione omnino absonum est (*ἄλογον*), vere contendere eum, qui injusta faciat, injustum (*τὸν ἀδικοῦντα ἀδικον*), et qui libidi-

caussae principium extra agentem est (*ὅταν οὐ ἀρχὴ τῆς αἰτίας ἔξεσθιν*). B) Secundum autem genus est earum juris laesionum, quae ex eo oriuntur, quod aliquis, probe quidem sciens res singulares seu circumstantias actionis (*εἰδὼς μέν*), sed tamen non consilio secundum praecedentem *deliberationem capto* (*μὴ προβούλευσάς δέ*) alterum laeserit, et ejusmodi laesio dicitur *inuria* (*ἀδικητική*), seu *dolus indirectus*: hujus nimirum generis sunt omnes juris laesiones, quae *per iram* aliosque *affectus*, qui quidem necessarii vel naturales sunt, committuntur (*ὅταν διὰ θυμὸν καὶ ἄλλα πάθη, ὅταν ἀναγκαῖα ηφαίστη*). Nam is, qui his impulsus alterum laeserit (*ταῦτα βλάπτοντες*), *injurias* quidem ei infert (*ἀδικητική*), et haec ipsa laesio est *inuria* (*ἀδικηματα*). Nondum tamen propter hanc juris laesionem agentem ipsum esse *inustum* atque *improbum* existimare oportet (*οὐ μέντοι πω ἀδικοι διὰ ταῦτα οὐδὲ πονηροί*): etenim *non per malitiam* hanc juris laesionem commisit (*οὐ γὰρ διὰ μοχθητικῶν ηθῶν*). C) Tertiū denique genus est earum juris laesionum, quae *deliberatione facta secundum propositū* (*ἐκ προαιρέσεως*) fiunt: et ejusmodi laesio dicitur *malitia* (*μοχθητικός*), seu *dolus directus*. Nam is demum, qui *consulto* alterum laeserit, *injustus* atque *malitiosus* (*ἀδικος καὶ μοχθητικός*) vere est dicendus. Quamobrem etiam ea, quae *per iram* (*τὸν ἐν θυμῷ*) fiunt, *non ex praemeditatione facta* (*οὐκ ἐκ προνοίας*) recte judicantur: principium enim ejusmodi facti non est in eo, qui *iratus* laedit (*οὐ γὰρ ἀρχει ὁ θυμῷ ποιῶν*), sed in illo, qui *hunc lacescit et irritavit* (*ἄλλος ὁ ὄργισας*). Praeterea autem heic non de facto, sed de jure ambigitur (*οὐδὲ περὶ τοῦ γενέσθαι ημὴν αὐτοισθεῖται, ἀλλὰ περὶ τοῦ δικαιοῦ*): nam propter speciem *injuriae acceptae animo obversantem* (*ἐπὶ φαινομένην ἀδικίαν*) *ira* commovetur (*ἡ ὄργη ἐστιν*). Neque enim heic, de facto (*περὶ τοῦ γενέσθαι*) *controversia* est, ut de rebus contraria inter eos, qui *contraxerunt* (*ἀντεροῦνται τοῖς συναλλάγμασιν*) *controversia* exoriri solet, quorum autem al-

nose vivat, libidinosum (*τὸν ἀκόλασθαινοντα ἀκόλαστον*), evadere non velle (*μὴ βούλεσθαι*). Nam si quis sciens (*μὴ ἄγνωστην*) ea agat, ex quibus in-

terum malitiosum (*μοχθηρόν*) esse necesse est, nisi forte propter oblivionem (*διὰ λήθην*) de rebus contractis inter se litigent; verum euim vero in his, quae per iram fiunt, de ipso facto consentientes (*ὅμολογοῦντες περὶ τοῦ πρύμματος*) de jure dissentiant et ambigunt (*περὶ τοῦ ποτέρου δίκαιον αὐφισθιτοῦ*). Qui autem *cogitato* laedit alterum (*ὁ ἐπιβούλευστας*), is sane non ignorat se injuriam fecisse (*οὐκ ἀγνοεῖ*): qui vero iratus reddit laesionem, is nullam se injuriam fecisse putat; ita ut hic (iratus) injuriam se accepisse putet (*ὅ μὲν οὔτεται ἀδικεῖσθαι*), ille (offensor) autem alterum injuriam accepisse non putet (*ὅ δ' οὐ*). Quod si igitur quis *consulto* et *secundum propositum*, (*ἐν προαιρέσεω*) alterum laeserit, injuriam ei infert et hic ipse est prorsus injustus atque malitiosus. — Aristoteles igitur hoc loco quattuor juris laesiones a se invicem distinguit et singulas presse definit. Sunt autem hae: 1) Casus (*ἀτύχημα*): 2) Culpa (*ἀμάρτημα*): 3) Dolus indirectus (*ἀδίκημα*): et 4) Dolus directus (*μηχανία*). Quod vero ad ipsum ordinem, quo hae juris laesiones ab Aristotele hoc loco tractantur, attinet, is prorsus necessarius et in re ipsa positus *esse* videtur, utpote gradus ipsius *improbitatis* sensim accrescentis diversos respiciens atque indicans. De qua igitur re MICHELETUS bene admonet haec: "So giebt Aristoteles diesen Stufen der juridischen Imputation auch *einen neuen, ganz richtigen Sinn in Bezug auf das Moraleische der Zerechnung.*" (Vide ejus *System d. philos. Moral*, p. 97). Nam ipsa quoque nomina, quibus utitur Aristoteles ad hasce juris laesiones significandas, hanc ipsam *improbitatis* accretionem optime indicant: et is demum vere *improbus* est dicendus, qui *consulto* et *secundum propositum* alterum laeserit. — Praeterea autem Aristoteles de his aliisque juris laesionibus, earumque indole et natura diversa, ratione prorsus empirica piugidius disserit in RHEATOR. I: 10-15, ubi *genus* illud *dicendi judiciales* tractatur, et perplurima etiamnunc juris studiosis utilia et per se praeclera *praecepta de jurisdictione rite administranda* traduntur; quo-

justum effici necesse sit (*εἰς ὅν ἔσται ἄδικος*), vel libidinosum, hic profecto suâ sponte injustus evadit (*ἔκων ἄδικος ἢν εἴη*), vel libidinosus. Neque

rum nonnulla in hunc locum transscribere volumus. Omnia igitur primum quaeritur, quid sit illud τὸ ἀδίκειν. Cujus quidem desuictio est haec: ἔστω δὴ τὸ ἀδικεῖν τὸ βλάπτειν ἔκόντα παρὰ τὸν νόμον. Lex autem in universum est duplex: *propria* (*ἴδιος*) vel *communis* (*κοινός*): λέγω δὲ ἑδίου μὲν καθ' ὃν γεγραμμένον πολιτεύονται, κοινὸν δὲ ὅσα ἀγραφα παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖσθαι δοκεῖ. [Harum igitur legum illa est jus positivum, haec autem jus naturale apud recentiores, qui Aristotelem hac in re, ut in aliis, auctorem secuti sunt. Dicit nempe Aristoteles ipse Eth. Nicom. V: 10: p. 1134, B, 18 et sqq. haec: τοῦ δὲ πολιτικοῦ δίκαιου τὸ μὲν φυσικὸν ἔστι τὸ δὲ νομικὸν, φυσικὸν μὲν τὸ πανταχοῦ τὴν ἀντὴν ἔχον δίναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν οὐ μή, νομικὸν δὲ οὐ εἰς ἀρχῆς μὲν οὐθὲν διαφέρει οὔτες οὐδὲ λλας, οταν δὲ θῶται, διαφέρει, κ. τ. λ. — Similiter etiam RHETOR. I: 13; p. 1173, B, 1 et sqq. dicit haec: λέγω δὲ νόμον τὸν μὲν ἑδίου τὸν δὲ κοινόν, ἑδίον μὲν τὸν ἐκάστοις ὁρισμένον πρὸς αὐτούς, καὶ τούτον τὸν μὲν ἀγραφον τὸν δὲ γεγραμμένον, κοινὸν δὲ τὸν κατὰ φύσιν. ἔστι γάρ, δι μαντεύονται τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἀδικον, καὶ μεδεμίᾳ κοινωνίᾳ πρὸς ἀλλήλους οὐ μηδὲ συνθῆκη, οἷον καὶ οὐ Σωφοκλέους Ἀντιγόνη φαίνεται λέγουσα, οτι δίκαιον ἀπειρημένον θάψαι τὸν Πολυνείκη, οὐ φύσει οὐ τοῦτο δίκαιον. "οὐ γάρ τι νῦν γε κάθεται, ἀλλ' αὐτοὶ ποτε ζῇ τοῦτο, κούδεις οὐδεν εἴπει οὐτου φάνη."] Alterum autem erat, ut laesio juris sit spontanea: ἐκόντες δὲ ποιοῦσι ὅσα εἰδότες καὶ μὴ ἀναγκαζόμενοι. ὅσα μὲν οὖν ἐκόντες, οὐ πάντα προαιρούμενοι, ὅσα δὲ προαιρούμενοι, εἰδότες ἀπαντας οὐδεὶς γάρ οὐ προαιρεῖται ἀγνοεῖ. δι' ἀ δὲ προαιρούνται βλάπτειν καὶ φύλακα ποιεῖν παρὰ τὸν νόμον, κακία ἔστι καὶ ἀκρισία. ἐὰν γάρ τινες ἔχωσι μοχθηρίαν οὐ μίαν οὐ πλείους, περὶ δὲ τοῦτο οὐ μοχθηροὶ τυγχάνουσιν οὗτες, καὶ ἀδικο-

vero, ubi semel injustus vel libidinosus extiterit, vitiositatem hanc, tametsi velit (*έάν γε βούληται*), exuere potest (*οὐ μὲν ἄδικος ὁν παύσεται*), et justus

σισιν, κ. τ. λ. Ulterius autem de diversis *injuriam faciendi caussis* in universum haec dicit: *πάντες δὴ πράττουσι πάντα τὰ μὲν οὐ δι' αὐτοὺς τὰ δὲ δι' αὐτούς*. Duplex igitur genus injuriarum, respectu principii habito, in universum statuitur: alterum nimis earum, quae *non per agentem ipsum* fiunt: alterum autem earum, quae *per agentem ipsum* fiunt. Prioris autem generis sunt: *τὰ διὰ τύχης* et *τὰ ἐξ ἀνάγκης*: hae autem, quae necessitate fiunt, sunt *τὰ βίᾳ* et *τὰ φύσει*; et idcirco omnia, quae non per agentem ipsum fiunt, ad haec tria revocari possunt: *τὰ ἀπὸ τύχης*, *τὰ βίᾳ* et *τὰ φύσει*. Posterioris autem generis sunt: *ὅσα δι' αὐτούς*, καὶ *ῶν αὐτοὶ αἴτιοι*, *τὰ μὲν δι' ἔθος, τὰ δὲ δι' ὄρεζιν, καὶ τὰ μὲν διὰ λογιστικὴν ὄρεζιν τὰ δὲ δι' ἀλογιστον*. ἔστι δὲ *ἢ μὲν βούλησις ἀγαθοῦ ὄρεζις, ἢλογοι δὲ ὄρεζεις ὄργη καὶ ἐπιθυμία*. Omnia igitur, quaecumque agunt homines, propter has *septem caussas* agunt: *ῶστε πάντα ὅσα πράττουσιν ἀνάγκη πράττειν δι' αἰτίας ἐπτά, διὰ τύχης, διὰ φύσει, διὰ βίᾳ, δι' ἔθος, διὰ λογισμόν, διὰ θυμόν, δι' ἐπιθυμίαν*. Quae quidem septem injuriarum sive actionum caussae vel principia deinceps definiuntur, et plenissime describuntur. Sed nos ad ea properamus, quae cum hac re, de qua nunc agitur, cohaerere eandemque illustrare videntur. Aristoteles nempe de *aequitate* (*τὸ ἐπιεικές*) disputans (l. c. cap. 13, p. 1574, B, 2 et sqq.) addit haec: *εἰ δὲ ἔστι τὸ εἰρημένον τὸ ἐπιεικές, φανερὸν ποιᾷ ἔστι τὰ ἐπιεικῆ καὶ οὐκ ἐπιεικῆ, καὶ ποῖοι οὐκ ἐπιεικεῖς ἀνθρώποι· ἐφ' οἷς τε γάρ δεῖ συγγράμμην ἔχειν, ἐπιεικῆ ταῦτα, καὶ τὸ τὰ ἀμαρτήματα καὶ τὰ ἀδικήματα μὴ τοῦ ἴσου ἀξιοῦν, μηδὲ τὰ ἀμαρτήματα καὶ τὰ ἀτυχήματα.* Aequum igitur esse dicitur, neque delictum et *injuriam* (*culpam et dolum*), neque delictum et *infortunium* (*culpam et casum*) poenâ fere aequali digna judicare. Gradus igitur imputacionis hac in re quasi designaturus dicit: *ὅτι δὲ τυχήματα μὲν ὅσα παράλογα καὶ μὴ*

vel honestus evadere. Sic etiam aegrotans, tametsi velit, sanus et validus evadere non potest (οὐδὲ γὰρ ὁ ῬΟΣΩΝ ἴγνις): sed tamen, si fors ita

ἀπὸ μοχθηρίας, ἀμαρτήματα δὲ ὅσα μὴ παράλογα νοι μὴ ἀπὸ μοχθηρίας, ἀδικήματα δὲ ὅσα μῆτε παράλογα ἀπὸ πονηρίας τὸ θεῖον· τὰ γὰρ δι' ἐπιθυμίαν ἀπὸ πονηρίας. Ex his igitur accretio illa, de qua supra diximus, ipsius improbitatis optime perspici potest. Nam id, quod casu fit, est *necopinatum*, et agens ut omni *improbitate*, ita etiam *imputatione* vacat. Id autem, quod culpa fit, *necopinatum* quidem non est, sed tamen *non malitiose* factum: et idcirco agens imputatione non prorsus vacat, sed tamen gradus imputationis est inferior, quam in iis, quae malitiose perpetrantur. Id denique, quod dolo fit, *nisi necopinatum et malitiose* factum simul est, et idcirco hic est summus imputationis gradus. Quamquam hac de re plura dicere et loci et temporis angustia vetat, et lectorem ad MICHELETI Systema philosophiae moralis delegantes, ubi (p. 90-97) hanc rem diligentissime pertractatam inveniet, noui nisi summa in hijs imputationis in hunc locum transscribimus: "Es entstehen uns also, wenn wir nun Alles, was bisher gesagt worden, zusammenfassen, fünf Arten von Verletzungen, und vier Grade der Imputation, da der Zufall gar nicht zugerechnet wird. Zuerst nämlich treten *dolus* und *casus*, die volle Imputation und absolute Nichtimputation, sich entgegen, welche beide durch die *culpa* vermittelt werden. Als Extreme der Schuld, stehen sich aber wieder *dolus* und *culpa* gegenüber, und haben denn eine zwiefache Vermittelung, den *dolus indirectus*, als ihre wahrhafte Identität, die *culpa dolo determinata*, als ihre schlechte, äusserliche Verknüpfung. Alle diese Arten von Verletzungen kennt nun auch Aristoteles, und führt sie mit Ausnahme jener zufälligen Vermischung auf."

Jam vero ad id revertatur, a quo exorsi sumus et de quo nunc praecipue agitur. Erat autem hoc definitio actionis culposae, et differentia ejus, quod casu fit, ab actione culposa. Omnium vero primum repetamus ea, quae hac de re supra dicta sunt. *Infortunium* (*ἄτυχημα*) igitur, sem casus

tulerit (*εἰ οὐτῶς ἔτυχεν*), suā sponte aegrotat (*ἐκών νοσεῖ*), quippe qui incontinenter vivat (*ἀκρατῶς βιοτεύων*) et medicorum praecepta aspernetur (*ἀπε-*

*ea erat juris laesio, quae necopinato (παραλόγως) fiat, et cuius caussae principium extra agentem (ἢ ἀρχὴ τῆς αἵτιας ἔξωθεν) sit: quam ob rem etiam haec juris laesio omni vacat imputatione. Delictum (ἀμάρτημα) autem, seu culpa ea erat iuris laesio, quae non necopinato (μὴ παραλόγως) quidem, sed tamen non malitiose (ἄνευ κακίας) fiat, et cuius caussae principium in agente ipso (ἢ ἀρχὴ τῆς αἵτιας ἐν αὑτῷ) sit: quare etiam haec juris laesio imputationi est obnoxia. Ex his igitur et notio utriusque, et differentia alterius ab alterā perspicua est. Ut autem utraque eo magis illucescat, ea, quae hac de re plenius disputat Aristoteles MAGN. MORAL. I: 34: p. 1195, A, 19 et sqq., exponere oportet. Dicit nempe: ὅταν μηδὲν τούτων (sc. τῶν κακῶν ἔκαστα) εἰδὼς πράξῃ τι ἄδικον, ἄδικος μὲν οὐκ ἔστιν, ἀτυχής δέ· εἰ γὰρ οὐδόμενος τὸν πολέμιον ἀποκτείνειν τὸν πατέρα ἀπέκτεινεν, ἄδικον μὲν τι ἔπραξεν, ἄδικετι μέντοι οὐθένα, ἀτυχεῖ δέ· ὥστε οὖν τὸ μὴ ἄδικεν τὰ ἄδικα πράττοντα ἐν τῷ ἀγνοεῖν ἔστι τοῦτο, ὁ καὶ μηδὸν ἔπαγω ἐλέγετο, ὅταν μὴ εἰδὼς μῆδ' ὃν βλάπτει μῆδ' ὃ μῆδ' οὖν ἔνεκεν. Ignorantia igitur rerum singularium, seu circumstantiarum actionis caussa est infortunii, seu casus: *qualis* autem sit haec ipsa ignorantia, quae culpam tollat et casum producat, id definire oportet. Pergit igitur: ἀλλ' ἡδη καὶ τὴν ἀγνοιαν διοριστέον ἔστι, πῶς ἀν γνομένης τῆς ἀγνοίας, οὐ βλάπτει, οὐκ ἄδικήσει. Ξετω δὴ οὗτος ὁ διορισμός· ὅταν μὲν γὰρ η ἀγνοία αἴτια ἢ τοῦ πρᾶξαι τι, οὐκ ἔκατον πράττει, ὥστε οὐκ ἄδικετι. ὅταν δὲ τῆς ἀγνοίας αὔτος ἢ αἴτιος, καὶ πράττη τι κατὰ τὴν ἀγνοίαν ἢ σ αὔτος αἴτιος ἔστιν, οὗτος ἡδη ἄδικετι, καὶ δικαιώσας αἴτιος ὁ τοιοῦτος κληρόσεται. Casus igitur juris laesio per ignorantiam facta tum demum dicitur, quum ignorantia ipsa est *caussa agendi*, et *agens ipse* hujus ignorantiae *caussa non est*: sin autem *agens ipse est causas ejus ignorantiae*, propter quam juris laesionem perpetra-*

θῶν τοῖς λαρῷσι). Tunc igitur ei licebat in morbum non incidere (*τότε ἐξῆν αὐτῷ μὴ τοσεῖν*): nunc vero, postquam se effudit et projectit, neutiquam

vit, *ipse caussa* quoque hujus *laesionis* jure habetur, quae quidem dicitur culpa, et quā talis agenti *imputatur*. Sic ebrietas culpam producit (*οἷον ἐπὶ τῶν μεθυσάντων*): οἱ γὰρ μεθύσαντες καὶ πράξαντες τι κακὸν ἀδικοῦσιν. τῆς γὰρ ἀγνοίας αὐτοὶ εἰσιν αἴτιοι. ἐξῆν γὰρ αὐτοῖς μὴ πίνειν τοσοῦτον ὥστ' ἀγνοήσαντας τύπτειν τὸν πατέρα. Eberius igitur laesionem juris *culposam* committit. Nam ipse sua ignorantiæ caussa est, siquidem penes eum erat, ne ebrius fieret, et haec ipsa ebrietas est ignorantiae caussa. Atque similiter *omnis ignorantia*, cuius quidem *agens ipse est caussa*, laesionem juris *culposam* producit: ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀλλων ἀγνοιῶν ὅσαι μὲν γίνονται δι' αὐτούς, οἱ κατὰ ταύτας ἀδικοῦντες ἀδικοι. *Omnis vero ignorantia*, cuius *agens ipse caussa non est*, si ea *caussa* fuerit aliquam juris laesionem committendi, non culpam, sed casum producit: ὥν δὲ μὴ αὐτοὶ εἰσιν αἴτιοι, ἀλλ' η ἀγνοία κακίοντος ἐστιν αἴτια τοῖς πράξασι τοῦ πρᾶξαι, οὐκ ἀδικοι. Haec autem est ignorantia illa *naturalis*, ut quum infantes nescii parentes caedant: ἔστι δὲ η τοιαύτη ἀγνοία η φυσική, οἷον τὰ παιδία ἀγνοοῦντα τοὺς πατέρας τύπτουσιν. Nam haec ignorantia, utpote *naturalis* quedam ignorantia, culpam non producit, sed casum: haec ipsa enim *ignorantia est caussa* hanc juris laesionem committendi: hujus autem ignorantiae, utpote *naturalis*, infantes ipsi caussa non sunt. Dicit nempe Aristoteles: ἀλλ' η ἐν τούτοις ἀγνοία φυσική ὅταν οὐ ποιεῖ διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην τὰ παιδία λέγεσθαι ἀδικά. η γὰρ ἀγνοία αἴτια τοῦ πράξασι ταῦτα, τῆς δὲ ἀγνοίας οὐκ αὐτὰ αἴτια, διὸ οὐδὲ ἀδικα λέγονται. Haec igitur ignorantia *naturalis*, quam recentiores ignorantiam vocant *invincibilem*, imputationis gradum minuit, vel omnem omnino tollit imputationem; de qua re Hegelius haec bene: "Das Recht der Absicht ist, dass die allgemeine Qualität der Handlung nicht nur an sich sey, sondern von dem Handeluden gewusst werde, somit schou-

(προεμένω). Quemadmodum neque is, qui lapidem jam emisit, hunc retrahere potest: et erat tamen in ejus potestate, lapidem sumere atque jacere (ἀλλ'

in seinem subjectiven Willen gelegen habe. Diess Recht zu dieser Einsicht führt die gänzliche oder geringere Zurechnungsunfähigkeit der Kinder, Blödsinnigen, Verrückten, u. s. f. bei ihren Handlungen mit sich." *Philosophie d. Rechts*, §. 120. — Casus igitur est omnis juris laesio, quae per ignorantiam, cuius agens ipse caussa non est, evenit: neque igitur agens ipse est caussa laesisionis hujus, neque laesio haec agenti imputatur. De qua re vide sis MICHELET, *System d. philos. Moral*, p. 51-57, ubi et ipsam casus notionem, et species ejus diversas diligentissime explicatas invenies. — Culpa autem est omnis juris laesio, quae per ignorantiam, cuius agens ipse est caussa, sit: ut igitur agens ipse est principium caussae hujus laesisionis, ita etiam laesio haec agenti imputatur. Hanc eandem causas et culpae differentiam statuit Hutchesonius, quum dicat utraque quidem esse "involuntaria in se;" sed non nisi actio casualis est quoque "involuntaria in sua caussa." — Actionem igitur culposam ebrietas producit. Nam actionis caussa est ipsa ignorantia: ignorantiae autem caussa est ipsa ebrietas: ebrietatis denique caussa est agens ipse; agens igitur, utpote *principium caussae*, ipsius quoque *actionis caussa* et *principium* habetur. De qua re MICHELETUS haec bene: "Und in der That, indem hier eine *doppelte Ursache* vorhanden ist, der *physische Zustand*, als *erste*, und der aus ihm hervorgegangene *Irrthum*, als *zweite* und *nächste Ursache* der mittelbaren Folge: so müssen wir in diesem Falle sagen, dass der Mensch schon dann *Schuld* an der That habe, wenn er nur *das Princip jener ersten Ursache*, oder *des physischen Zustandes* gewesen. Wer sich also *selbst* in der Zustand der Trunkenheit versetzt, wer ohne durch die Natur überwältigt zu sein, sich dem Schlafe überlässt, wo er nicht soll, (z. B. ein Soldat auf seinem Posten), dem werden die Folgen des aus jenen Zuständen hervorgegangenen Irrthums, oder seiner Bewusstlosigkeit zugerechnet." (*System d. philos. Moral*, p. 59.)

ὅμως ἐπ' αὐτῷ τὸ λαθεῖν καὶ φίψαι): principium enim in jaciente ipso est (ἢ ἀρχὴ ἐπ' αὐτῷ). Similiter autem injusto quoque et libidinoso primitus licebat,

Est tamen aliqua differentia ioter ebrietatem voluntariam et involuntariam. Nam si quis per inscitiam ebrius factus esset, ea; quae hic per ignorantiam ex hac ipsa involuntaria ebrietate ortam agit, non imputantur agenti, quippe quia principium caussae hujus ignorantiae in agente ipso non sit, sed in alio homine et extra agentem positum. Quod autem attinet ad ipsum imputationis gradum, dicit Aristoteles, *duplicem poenam esse constitutam in ebrium (τοῖς μεθύοντι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια)*. A quo autem legislatore ita fuerit constitutum, et rectene constitutum, de eo hoc loco nihil. Ad hanc autem rem illustrandam conducunt ea, quae dicuntur POLIT. II: 12: p. 1274, B, 18 et sqq., ubi de variis latoribus legum disserens, de Pittaco dicit haec: ἐγένετο δὲ καὶ Πιττακὸς νόμων δημιουργὸς ἀλλ᾽ οὐ πολιτείας· νόμος δὲ ἔδιος αὐτοῦ τὸ τοὺς μεθύοντας, ἢν τυπήσωτε, πλεῖστα ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων· διὰ γὰρ τὸ πλεῖονς ὑβρίζειν μεθύοντας ηὐνήφοντας οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύοντιν ἔχειν μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον. Similiter etiam RHETOR. II: 25: p. 1402, B, 2 et sqq. dicit haec: αἱ δὲ κρίσεις αἱ ἀπὸ τῶν γνωρίμων αὐδσῶν, οἵοι εἰ τις ἐν θύμῳ μηδὲ εἴπειν ὅτι τοῖς μεθύοντι δεῖ συγγνώμην ἔχειν, ἀγνοοῦντες γὰρ ἀμαρτάγονσιν, ἔνστασις ὅτι οὔκουν ὁ Πιττακὸς αἰνετός· οὐ γὰρ ἢν μείζους ζημίας ἔνομοθέτησεν ἐάν τις μεθύων ἀμαρτάνῃ. Duplex igitur illa poena in ebrium a Pittaco fuit constituta: hanc autem poenam esse iniquam Aristoteles recte contentit. Quam quidem rem totam MICHELETUS optime explicat et illustrat his paucis: "Doch weiter unterscheidet sich das Versehen vom Vorsatze im Grade der Zurechnung, welcher niedriger sein muss. Wenn daher Aristoteles einerseits mit Recht die im Trunk begangenen Handlungen noch für imputabel hält, da der Mensch Herr war, sich nicht zu berauschen, so muss er doch anderseits auch den Pittakus tadeln, welcher sie mit doppelter Strafe, und zwar aus dem Grunde, weil

si modo voluissent, talibus non evadere (*ἴξ ἀργῆς
ἔξην τοιούτοις μὴ γενέσθαι*): et idcirco suā sponte
et volentes tales sunt, quales sunt (*διὸ ἐκόντες
σίσιν*). Ubi vero tales semel exstiterint, non pos-
sunt non esse tales (*γερουμένοις δ' οὐκέτι ἔξεστι μὴ
εἶναι*), vel vitiositatem hanc, simul atque voluerint,
statim exuere. Atqui non solum animi vitia sibi
quisque suā sponte contrahit (*οὐ μόνοι αἱ τῆς ψυχῆς
κακιαὶ ἐκούσιοι*): verum etiam corporis vitia (*αἱ τοῦ*

die Menschen sich eher im Trunke, als nüktern, Beleidigungen erlauben. Er sah also, setzt Aristoteles hinzu, nicht auf die Verzeihung (*συγγνώμη*), welche sie verdienen, sondern auf das Nützliche (*τὸ συνθέτον*); nämlich auf die Sicherheit des Staats, welcher die Strafe schärfen müsse, je mehr Antriebe zur That, vorhanden sind." (*System d. philos. Moral*, p. 63). — Similiter etiam omnis ignorantia, cuius caussa est negligentia (*ἀμέλεια*) aliqua agentis ipsius, actionem *culposam* producit: agens enim ipse est hujus ignorantiae caussa et principium, siquidem penes eum erat, ne haec ignoraret (*ἐπ' αὐτῷ ὅν τὸ μὴ ἀγνοεῖν*). De qua re MICHELETUS haec bene: "Diesen Grund zur Imputation des Versehens haben die Juristen nun auch meist ganz richtig aufgesasst, indem sie jene Fahrlässigkeit (*ἀμέλεια*), dies innre Nichthandeln selbst, als die verschuldete Handlung aussprachen. Die Möglichkeit des Wissens, (denn der Irrthum konnte abgewendet werden), hat der Handelnde nicht, wie er sollte, zum wirklichen Wissen erhoben. Diese Verpflichtung ist die *obligatio ad diligentiam* der Juristen." (*System d. philos. Moral*, p. 62). Quod si quis dixerit, quempiam talem esse posse, ut huic obligationi ad diligentiam satisfacere non possit, respondet Aristoteles hunc tamen ipsum esse caussam, cur talis exstiterit, et quā talem imputationi obnoxium. Hanc enim ipsam qualitatem sibi quisque suā sponte contrahit, quippe qui negligenter et dissolute vivat, quamvis probe sciat, ex iisdem actionibus singularibus assidue iteratis universalē quendam habitum, seu qualitatem his ipsis actionibus consimilem gigni atque oriri.

σώματος) nonnulli suā sponte sibi contrahunt, quos quidem propter haec reprehendere solemus. Nam eos, qui naturā sint deformes (*τοῖς διὰ φύσιν αἰσχυλοῖς*), nemo reprendit: eos autem, qui propterea, quod exercitationes corporis praetermittant et valedudinem non current, hoc malum sibi ipsi contraxerint (*τοῖς δὲ δι' ἀγνηρασίαν καὶ ἀμέλειαν*), nemo non reprehendit. Similiter etiam nemo caecitatem ei, qui vel naturā vel morbo vel ictu aliquo caecus sit, ut probrum objicit (*ἀρειδίσειε*), sed ejus potius miseretur (*ἄλλὰ μᾶλλον ἐλεῆσαι*): eum autem, qui ex ebriositate vel ex alia quadam intemperantia caecitatem sibi ipse contraxerit, nemo non reprehensione dignum existimat. Quae igitur vitia corporis in potestate nostra sunt, ea quoque reprehenduntur (*τὸν περ τὸ σῶμα πακῶν αἱ ἐφ' ἡμῖν ἐπιτιμῶνται*): quae autem non sunt, ea non reprehenduntur (*αἱ δὲ μὴ ἐφ' ἡμῖν οὐ*). Quod si ita est, sequitur, ut in ceteris quoque (*ἐπὶ τῶν ἄλλων*) ea, quae reprehenduntur, vitia (*αἱ ἐπιτιμώμεναι τῶν πακῶν*) in nostra potestate (*ἐφ' ἡμῖν*) et idcirco spontanea sint *).

*) Ibid. p. 1114, 10 et sqq: — Haec omnia, ut ea, quae proxime sequuntur, contra Socratem Platonemque disputata videntur. Socrates enim apud Platonem saepe contendit, *virtutem non esse voluntarium*, quippe quod sub voluntatem non cadat; vel ut Aristoteles ipse Socratem inducit dicentem: *ἴτι γάρ τις, Φησίν, ἐρωτήσειεν ὅντινασθεντὸν πότερον ἢν βούλοιτο δίκαιος εἶναι η̄ ἀδίκος, οὐδέτεις ἢν ἐλοιτο τὴν ἀδίκιαν.* (Vide supra p. 80 not.) — Quamquam autem hujus loci non est hanc quaestionem totam ac universam percurrere et explicare, nonnulla tamen ad eam illustrandam pertinentia heic allegare volumus. Erat igitur, ut inter omnes perbene constat, placitum Platonis, a Socrate acceptum, *virtutem esse scientiam aliquam*. Socratem autem auctorem hujus placiti suisce, testantur ea, quae

Quod si quis dixerit, quemque id expetere,
quod sibi speciem boni prae se ferre videatur (πάντες ἐφίενται τοῦ φαινομένου ὑγαθοῦ): hanc

Aristoteles hac de re pluribus locis disserit. Sic MAGN. MORAL. I: 1: p. 1182, A, 15 et sqq. Socratem nuncupat auctorem hujus placiti, dicens: μετὰ τούτον (sc. Πυθαγόραν) Σωκράτης ἐπιγενόμενος βίβλιον καὶ ἐπὶ πλεῖστον εἶπεν ὑπὲρ τούτων, οὐκ ὁρθῶς δὲ οὐδὲ οὗτος· τὰς γὰρ ἀρετὰς ἐπιστήμας ἐποίει, τοῦτο δὲ ἐστὶν εἶναι ἀδύνατον. αἱ γὰρ ἐπιστήμαις πάται μετὰ λόγου, λόγος δὲ ἐν τῷ διαινοητικῷ τῆς φυκῆς ἐγγίνεται μορίῳ. γένονται οὖν αἱ ἀρεταὶ πάσαις κατ’ αὐτὸν ἐν τῷ λογιστικῷ τῆς φυκῆς μορίῳ. συνβάίνει οὖν αὐτῷ ἐπιστήμας ποιοῦντι τὰς ἀρετὰς ἀναιρεῖν τὸ ἄλογον μέρος τῆς φυκῆς, τοῦτο δὲ ποιῶν ἀναιρεῖ καὶ πάθος καὶ ήθος· διὸ οὐκ ὁρθῶς ἥψατο ταύτη τῶν ἀρετῶν. Similiter etiam ETH. NICOM. VI. 13: p. 1144, B, 9 et sqq. dicit: δόπερ τινὲς φασι πάσταις τὰς ἀρετὰς Φρονήσεις εἶναι, καὶ Σωκράτης τῇ μὲν ὁρθῶς ἐξήτει τῇ δὲ ἡμάρτανεν ὅτι μὲν γὰρ Φρονήσεις φέτο εἶναι πάσας τὰς ἀρετὰς, ἡμάρτανεν, ὅτι δὲ οὐκ ἔνειν Φρονήσεως, ἀλλὰς ἐλεγεν. Σωκράτης μὲν οὖν λόγους τὰς ἀρετὰς φέτο εἶναι (ἐπιστήμας γὰρ εἶναι πάσας), ἡμεῖς δὲ μετὰ λόγου. οὐ γὰρ μόνον ἡ κατὰ τὸν ὁρθὸν λόγον, ἀλλ’ ἡ μετὰ τοῦ ὁρθοῦ λόγου θέσις ἀρετὴ ἐστιν. ὁρθὸς δὲ λόγος περὶ τῶν τοιοῦτων ἡ Φρόνησίς ἐστιν. Tandemque ETH. EVIDENS. I: 5: p. 1216, B, 3 et sqq. contra hocce placitum Aristoteles disputat, dicens: Σωκράτης μὲν οὖν ὁ πρεσβύτης ὥετε εἶναι τέλος τὸ γινώσκειν τὴν ἀρετήν, καὶ ἐπεζήτει τὶ ἐστιν ἡ δικαιοσύνη καὶ τί ἡ ὁδρία καὶ ἔκκοτον τῶν μορίων αὐτῆς. ἐπούει γὰρ ταῦτα εὐλόγως. ἐπιστήμας γὰρ ὥετε εἶναι πάσας τὰς ἀρετὰς, ὥστε ἂμφα συμβάίνει εἰδέναι τε τὴν δικαιοσύνην καὶ εἶναι δίκαιον. ἄμφα γὰρ μεμαθήκαμεν τὴν γεωμετρίαν καὶ οἰκοδομίαν καὶ ὅσματα οἰκοδόμοι καὶ γεωμέτραι. διόπερ ἐξήτει τὶ ἐστιν ἀρετή, ἀλλ’ οὐ πῶς γίνεται καὶ ἐκ τίνων. τοῦτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἐπιστημῶν συμβάίνει τῶν θεωρητικῶν · · · · · , τῶν δὲ πρεσβύτικῶν ἐπιστημῶν ἐπειδού τὸ τέλος τῆς ἐπιστήμης καὶ γνώσεως, οἷον ὑγί-

autem ipsam visionem seu informationem boni et mali in cujusque potestate non esse positam ($\tau\eta\varsigma$ δὲ φαντασίας οὐ κύριοι), sed qualis quisque

εἰη μὲν ἴατρικῆς, εὔνομία δὲ η̄ τε τοῦθ' ἔτερον τῆς πολιτεῖας. καλὸν μὲν οὖν καὶ τό γινωρίζειν ἔκαστον τῶν καλῶν· οὐ μὴν ἀλλά γε περὶ ἀρετῆς οὐ τὸ εἰδέναι τι μείωτας τον τι εἰστιν, ἀλλὰ τὸ γίνωσκειν ἐκ τίνων ἐστιν. οὐ γὰρ εἰδέναι βουλόμενος τι εἰστιν ἀνδρία, ἀλλ' εἶναι ἀνδρεῖοι, κ. τ. λ. Cfr. MAGN. MORAL. I: 35: p. 1198, A, 10 et sqq. — Haec igitur omnia in hunc locum ideo transcripsimus, ut uno quasi obtutu ea, quae contra placitum hocce Socratico-Platonicum disputet Aristoteles, simul contueri liceat. Hanc autem disputationem explicare et excutere longum foret, idque supersedemus, praesertim quum argumenta, quibus utitur Aristoteles, nemini non per se pateant. Jam vero audiamus et alteram partem, Socratem nimirum hac de re dicentem apud Platonem. In dialogo igitur Platonis, qui inscribitur PROTAGORAS, diligentissime hac de re disputatur. Omnem virtutem esse scientiam ($\epsilonπιστήμην$) aliquam, et quā talem disci posse, contendit Socrates: ἀποπολὺ εἰστέ, ὡς Σώκρατες τε καὶ Πρωταγόρας σὺ μὲν λέγων, ὅτι οὐ διδακτόν εἰστιν η̄ ἀρετή, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν νῦν σεαυτῷ ταῦτα σκεύδεις, ἐπιχειρῶν ἀποδεῖξαι, ὡς πάντα χρήματά εἰστιν ἐπιστήμη, καὶ η̄ δικαιοσύνη, καὶ η̄ σωφροσύνη, καὶ η̄ ἀγδρία. ὡς τρόπῳ μάλιστ' ἀν διδακτὸν Φανείν η̄ ἀρετή. εἰ μὲν γάρ ἀλλο τι η̄ επιστήμη η̄ ἀρετή, ὥσπερ Πρωταγόρας ἐπεχειρεῖ λέγειν, σαφῶς οὐκ ἀν η̄ διδακτόν νῦν δὲ εἰ Φανηστεῖς ἐπιστήμη ὁν, ὡς σὺ σκεύδεις, ὡς Σώκρατες, θαυμάσιον εἴστοι μὴ διδακτὸν ὁν. κ. τ. λ. (PROTAGORAS, p. 213-214, Ed. Stereot.; Cfr. MEMORABIL. SOCRATIS, III: 9: 1-7; IV: 6.) Ex hoc autem sequitur, vitium esse inscientiam ($\alphaμαθίαν$) quandam. Quod quidem pluribus locis occurrit. Sic ex. gr. fortitudo ($ἀνδρία$) et ignavia ($δειλία$) ita sibi invicem opponuntur, ut illa sit: η̄ σοφία τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν, haec autem: η̄ αμαθία τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν. (PROTAG. p. 212.). Praeterea autem Socrates dicit: αὕτη γὰρ μόνη εἰστὶ πακὴ πρᾶξις, ἐπιστήμης στηριγμῆναι. (lb. p.

*ipse sit, talem quoque finem cuique videri
(όποιός ποθεν ἔκαστος ἐστι, τοιοῦτο καὶ τὸ τέλος φαί-
νεται αὐτῷ): sit quidem ita; sed ut sibi quisque*

189). Et impossibile esse ei videtur, eum, qui scientiam boni et recti obtineat, eandem non sequi, sed appetitionibus et affectibus obtemperare: οὐδὲ δή μοι, ὁ Πρωταγόρας, καὶ τόδε τῆς δικαιοίας ἀποκάλυψον, πῶς ἔχοις πρὸς ἐπιστήμην πότερον καὶ τοῦτο σοι δοκεῖ ὥσπερ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις η̄ ἄλλως; δοκεῖ δὲ τοῖς πολλοῖς περὶ ἐπιστήμης τοιοῦτον τι-
ουν ἐσχυρὸν οὐδὲ ἡγεμονικὸν οὐδὲ ἀρχικὸν εἶναι, ---
ἄλλο, ἐνούσης πολλάκις ἀνθρώπῳ ἐπιστήμης,
οὐ τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ ἀρχεῖν, ἄλλο ἄλλο τι,
ποτὲ μὲν Θυμὸν, ποτὲ δὲ ήδονήν, ποτὲ δὲ λύπην, ἐνίο-
τε δὲ ἔρωτα, πολλάκις δὲ φόβον, ἀτεχνῶς διανοούμενος
περὶ τῆς ἐπιστήμης. ὥσπερ ἀδραπόδου, περιελκομένης ὑπὸ¹
τῶν ἄλλων ἀπατῶν. ἂρ καὶ σοι τοιοῦτον τι περὶ αὐτῆς δο-
κεῖ, η̄ καλόν τε εἴται η̄ ἐπιστήμη, καὶ οἶον ἀρχεῖν
τοῦ ἀνθρώπου; καὶ οὖν περ γιγνώσκη τὶς τάγαθα
καὶ τὰ κακά, μηδὲν κρατηθῆναι ὑπὸ μηδενός, ὥστε
ἄλλο ἄττα πράττειν η̄ οὐ ἀν ἐπιστήμην κελεύοι, ἄλλο
κακὴν εἶναι τὴν ἐπιστήμην βοηθεῖν τῷ ἀνθρώπῳ;
κ. τ. λ. (Ib. p. 200, et sqq.) Neque vero ullus vult malum,
quà tale, sed propter suam boni et mali inscientiam existimat id,
quod reverā malum est, esse bonum, et quà tale hoc idem con-
cupiscit: η̄ γελοῖον λέγετε πρᾶγμα, εἰ πράττει τις κακά,
γιγνώσκων ὅτι κακά ἐστιν, οὐ δέον αὐτὰ πράττειν, κ.
τ. λ. (Ibid. p. 205): καὶ γὰρ ὑμεῖς ἀμολογήκατε ἐπιστή-
μης ἐνδείᾳ ἐξαμαρτάνοντας, (ταῦτα δέ ἐστιν ἀγαθά
τε καὶ κακά). η̄ δὲ ἐξαμαρτανομένη πρᾶξις οὔτε
ἐπιστήμης, οὔτε οὐ ματίᾳ πράττεται. (Ib. p. 218.)
Quocirca igitur neque vitium est spontaneum: ἄλλο τι οὐ,
ἔφην θύγώ, ἐπὶ γε τὰ κακὰ οὐδεὶς ἐκὼν ἔρχεται, οὐ-
δὲ ἐπὶ οὐετας κακὰ εἶναι; οὐδὲ ἐστὶ τοῦτο, ὡς ἔοικεν,
ἐν ἀνθρώπου φύσει, ἐπὶ οὐετας κακὰ εἶναι, ἐθέ-
λειν εἶναι, ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν, κ. τ. λ. (Ibid. 209 et sqq.)
Conf. ETHN. NICOM. VII: 3-5; MAGN. MORAL, II: 6. De cetero

habitus ingenerandi vel illius *qualitatis* sua^e quodammodo caussa est (*ἐκαστος ἔνυτῷ τῆς ἔξεωίς ἐστι πως αἴτιος*), ita hujus quoque *visionis* seu *informationis* boni et mali, utpote quae ex qualitate illa cujusque pendeat, sibi quisque quodammodo caussa erit (*τῆς φαντασίας ἐσται πως αὐτὸς αἴτιος*). Nam ni ita sit (*εἰ δὲ μή*), nemo mala perpetrandi caussa sibi ipse est (*οὐθεὶς αὐτῷ αἴτιος τῷ κακῷ ποιεῖν*), sed propter *ignorantiam* veri simis et

hac de re adeas: ZELLER, *Platonische Studien*, p. 284 et sqq. (Tüb. 1839). — Postquam igitur conspectum universae hujus quaestionis, qualem per angustiam loci licuit, proponere conati sumus, ad id, de quo nunc praecipue agitur, revertarum. Erat autem hoc placitum illud, *vitium non esse voluntarium*, et idcirco neminem *velle vitiosum* evadere, quamvis licet turpia committat. Hoc enim fit propter *inscientiam* boni et mali. Summam autem eorum, quae huic placito objicit Aristoteles, optime comprehendit MICHELETUS his paucis: "Wenn wir also auch Sokrates und Plato zugeben wollten, dass die Tugenden lediglich Erkenntnisse seien und die Laster nur im Nichtwissen bestehn, so würde daraus immer noch nicht die *Unfreiwilligkeit* der letzteren folgen. Das Unrichtige dieser Behauptung erhellt nemlich auch aus dem Widersinnigen, was darin liegt; denn es giebt doch Fälle, wo der Mensch, obgleich er das Gute noch erkennt, doch durch die Begierde fortgerissen handelt. Dieser wäre dann allein der *freiwillig Schlechte*; wer aber alle Erkenntniss des Guten durch die lange Gewohnheit schon in sich erstickt hat, so dass er gar nicht mehr weiss, dass das, was er thut, schlecht ist, würde dann besser sein, als jener erste und ausser Schuld. Indem endlich das Nichtwissen des Schlechten nichts anderes ist, als die durch Gewohnheit oder Wiederholung vieler Handlungen erlangte Fertigkeit, das Schlechte als das gut Erscheinende auszuführen, so erhellt, dass auch diese Fertigkeit zuzurechnen ist. u. s. f. Vide ejus *System d. philos. Moral*, p. 203 et sqq.

boni ea peragit (*δι' ἄγρουν τοῦ τέλους ταῦτα πράττει*), existimans scilicet se per haec summo bono potiturum (*διὰ τούτων οἰόμενος αὐτῷ τὸ ἀριστον ἔσεσθαι*): hanc autem ipsam finis appetitionem (*ἡ τοῦ τέλους ἐφεσίς*) nemo sibi ipse ex suo arbitratu adoptare potest (*οὐκ αὐθαίρετος*), sed ita quemque natum esse oportet (*φύγαι δεῖ*), ut quasi aciem quan-dam mentis habeat (*ώσπερ ὅψιν ἔχοντα*), qua et recte judicare (*ἡ κοινὴ καλῶς*), et reverâ bonum eligere possit (*τὸ καὶ ἀληθευν ἀγαθὸν αἱρήσεται*): et is denique est a natura bene informatus (*εὐφυῆς*), cui haec ipsa mentis acies naturae beneficio sit bene constituta (*ῳ τοῦτο καλῶς πέφυκεν*); etenim hanc mentis aciem — rem maximam et pulcherri-mam, (*τὸ μέγιστον καὶ καλλιστον*), quamque ab alio neque accipere (*λαβεῖν*) neque discere (*μαθεῖν*) potest quispiam, sed qualiscumque a natura fuerit informata, talem eandem obtinebit (*οἷον ἔφυ, τοιοῦτον ἔξει*) — a natura bene et pulchre esse constitutam (*τὸ εὖ καὶ τὸ καλῶς τοῦτο πεφυκέναι*), ea demum vera fuerit et perfecta naturae bonitas (*εὐφυΐα*). Quod si igitur haec omnia vera essent (*εἰ δὴ ταῦτ' ἔστιν ἀληθῆ*), quid est, cur virtus vitio ea re praestiterit, ut illa sit spontanea, hoc autem non (*τί μᾶλλον ἡ ἀρετὴ τῆς πανίας ἔσται ἐκούσιον*)? Nam utrique, bono similiter atque malo homini, sive a natura (*φύσει*) sive alio quodam modo (*όπωσδήποτε*) finis ipse erit praepositus (*τὸ τέλος κεῖται*), qui quidem utrique speciem boni prae se ferre vide-tur (*φαινεται*): reliqua autem omnia ad hunc finem extrinsecus constitutum referentes (*τὰ λοιπὰ πρὸς τοῦτο ἀναφέροντες*) agunt, quoquo modo agant (*πράττουσιν οπωσδήποτε*). Sive igitur finis, qualiscumque ille

sit, non unicuique, utpote a natura constitutus, speciem boni prae se ferre videtur (*τὸ τέλος μὴ φύσει ἔκαστῳ φύεται οὐοιδήποτε*), sed etiam ex voluntate enjusque quadam tenus pendet (*τὶ καὶ παρ' αὐτόν ἐστιν*): sive finis quidem ipse unicuique a natura est constitutus (*τὸ μὲν τέλος φυσικόν*), vir autem bonus reliqua, quae ad agendum pertinent, nihilominus sua sponte peragit (*τὰ λοιπὰ πράττειν ἔκουσίως τὸν σπουδαῖον*), et idcirco virtus est spontanea (*ἡ ἀρετὴ ἔκουσιον ἐστιν*): sequitur, ut vitium quoque eadem ratione sit spontaneum (*οὐθὲν ἡττον καὶ η̄ κακία ἔκουσιον ἀν εἴη*). Homini enim malo haud minus, quam viro bono contingit, ut ipse per se agat et actiones ex voluntate ejus pendeant (*τὸ δι'' αὐτὸν ἐν ταῖς πράξεσι*), etiamsi in ipso fine constituendo nullius esset momenti (*εἰ μὴ ἐν τῷ τέλει*). Quocirca igitur si virtus, ut dicitur, est spontanea (*ἔκουσιον εἰσιν αἱ ἀρεταῖ*): quae quidem est, siquidem habitus seu qualitatis suae quisque coauctor est (*τῶν ἔξεων συράίτιοι πως αὐτοί ἐσμεν*), et qualis ipse est, talem quoque finem sibi quisque proponit (*τῷ ποιοῦ τινες εἰραι τὸ τέλος τοιότες τιθέμεθα*): sequitur, ut vitium quoque sit spontaneum (*αἱ κακίας ἔκουσιοι*). Similis enim ratio in utroque vallet (*ὅμοιως γάρ*) *).

Hactenus igitur de virtute in universum (*κοινῇ περὶ τῶν ἀρετῶν*) a nobis est disputatum, et

*) Ibid. p. 1114, A, 31 et sqq. — Hoc igitur loco Aristoteles suam contra placitum illud Socratico-Platonicum argumentationem continuans opinionem quoque eorum, qui dicant, ignorantiam

genus virtutis rudi quadam imagine adumbravimus ($\tauὸ γένος τύπω$). Summa autem hujus disputationis haec fere est. **Virtus est habitus** ($\εἶγις$) quidam animi

revera boni, recti et honesti esse veniam et excusationem peccatorum, acerius resutat. De qua re vide supra p. 25 et sqq.; p. 76; not. Sensum igitur hujus loci optime expressit MICHELETUS, dicendo: "Dem Einwand aber, dass niemand seinen Vorstellungen gebieten könne, und jeder sich nach Beschaffenheit seines Charakters seinen Zweck setzen müsse, ist nun nach Aristoteles Andeutung wieder so zu begegnen, dass die Triebe des natürlichen Charakters in ihrer ursprünglichen Unbeschränktheit, woraus falsche Vorstellungen entstehen, eben nicht das Bestimmende bleiben sollen, sondern durch die Gewohnheit zur Tugend geleitet werden müssen. Das Unterlassen dieser Uebung, aus welcher die Fertigkeit entspringt, oder das Schlechte ist also gerade desshalb freiwillig, weil dem Schlechten das gut scheint, was es nicht ist, indem er das Angenehme für das Gute, und den Schmerz für das Schlechte hält, er aber eben an dieser Vorstellungswweise ($\φαντασία$) selber Schuld ist. Nur bei dem wahrhaft Guten ist also das ihm scheinende Gute auch das an und für sich Gute, und dieser desswegen der Kanon und die Richtschnur ($καὶ ἡ νοῦ μέτρον$) der Wahrheit." Vide ejus *System d. philos. Moral.*, p. 202.

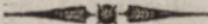
Jam vero summam hujus disputationis contra Socratem et Platonem exposituri non possumus, quin in hunc locum transcribamus concinnam MICHELETI expositionem horum omnium, quae de spontaneitate virtutis et vitii supra dicta sunt. Est igitur haec: "Da nun die Thätigkeiten der Tugenden sich auf solche vorsätzliche Handlungen beziehen, als wir oben beschrieben, so sind sie in unsrer Gewalt und uns gleich der Schlechtigkeit zuzurechnen. Von dem was der Dichter sagt: $οὐδὲ οἱ ἐκών πονηγάσσει, οὐδὲ ἀκανθαπέ$. ist also nur die letzte Hälfte wahr. Ja sogar die Unwissenheit ist zuzurechnen, wenn der Handelnde selbst die Ursache derselben ist. So beim Trunk und bei der Unwissenheit der Gesetze, welche man kennen muss. Eben so bei dem, was

medium (*τὸ μέσον*) tenendi inter nimium et parum, quod quidem recta ratio (*ὁ ὁρθὸς λόγος*) praescribit, et quā talis in nostra potestate est atque spontanea (*ἐφ' ἡμῖν καὶ ἐκούσιοι*). A quibus autem actionibus habitus gignuntur (*ὑψὸν ὅν γίνονται*), ad eas quoque agendas ipsi valent, idque per se (*τούτων πρακτικὰ καθ' αὐτάς*). Neque tamen actiones similiter, atque habitus spontaneae sunt (*οὐχ ὄμοιοις αἱ πράξεις ἐκούσιοι εἰσὶ καὶ αἱ ἔξεις*): actionis enim a principio usque ad extremum domini sumus (*τῶν πράξεων ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους κύριοι ἐσμεν*), si modo rerum singularium cognitionem habeamus (*εἰδότες τὰ καθ' ἔκαστα*): habitus vero non nisi principium in nostra potestate est (*τῶν ἔξεων τῆς ἀρχῆς*), incrementum (*ἡ πρόσθεσις*) autem ejus, quod sensim fit, veluti in morbis, haud quamquam observamus (*οὐ γνώριμος*). Verum enim vero, quia sic aliterve sese gerere ab initio nobis

man aus *Nachlässigkeit*, nicht weiss; denn diese ist selbst aus Wiederhohlung vieler nachlässigen Handlungen entstanden. Ist die üble Gewohnheit oder Fertigkeit einmal da, so thut freilich der blosse Wille nichts mehr, aber ihr Entstehen zu hindern, stand beim Handelnden. Die Handlungen sind also *freiwillig von Anfang bis zu Ende* die Fertigkeiten aber nur wegen ihres *Anfanges*. Wenn nun ferner Jemand sagt, dass Jeder nach dem ihm scheinen den Guten strebe, er also *nicht Schuld* sei, wenn dies ein Schlechtes ist, so antworte ich, dass er eben an *dieser Vorstellungswisse* (*φαντασίᾳ*) *Schuld* sei; denn es ist nicht Jedem nothwendig ein von Natur bestimmtes Ziel gesteckt, wonach er streben müsse, und wenn dies wäre, so kann Gewohnheit den natürlichen Charakter vielfach ändern, wie sie jhu denn eben zur Tugend leiten soll." *Die Ethik des Aristoteles*, p. 21.

licebat, ipsi quoque habitus in potestate nostra sunt et spontanei *).

*) ETH. NICOM. III: 8: p. 1114, B, 25 et sqq. — Summam igitur hujus de universa virtute disputationis hoc loco Aristoteles paucis colligit, jamjam de singulis virtutibus seorsim disputaturus. Vide ea, quae supra in ipso prooemio hujus operae a nobis dicta sunt.

cooperativa elettrica.

capitale di 10 milioni.

Il presidente del Consiglio dei ministri, Giovanni Leone, ha deciso di nominare il generale Gianni De Michelis quale nuovo capo dello Stato.

La decisione viene

GIULIANA D'ONO E MICHIELI

ministro degli Interni e capo della Digos.

Giuliana D'ono è un'agente di polizia.

In servizio

dall'agosto 1974 alla fine di quest'anno.

Ha vissuto in Francia e

nel sud della Francia.

Giuliana D'ono ha una sorella che si chiama

Giuliano D'ono, ex consigliere politico del

ministro D'ono.

Giuliana D'ono

è stata arrestata

il 12 settembre

1974 per aver partecipato